

ศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบธุรกิจเพื่อรองรับสังคมผู้สูงวัย Studying Approaches to Developing Business Models to Support an Aging Society

กนกวรรณ เวชกามา^{1*}, กองศักดิ์ ด้อยสืบ², และกิริติ วุฒิจารี³

Kanokwan Vechgama¹, Khongsak Tuisuep², and Kerati Wutthijari³

¹⁻²บริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ ³วิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง

¹⁻²Business Administration, ³Engineering Rajamangala University of Technology Lanna, Lampang

*Corresponding Author; kanokwanlp@rmu.ac.th

DOI : 10.14456/ajfld.xxxx.x

Received 15 May, 2026

Revised 08 September, 2026

Accepted 08 September, 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยศึกษาและพัฒนารูปแบบธุรกิจและขยายผลเชิงพาณิชย์รองรับสังคมผู้สูงวัยโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อออกแบบโมเดลธุรกิจที่ยั่งยืน ตอบโจทย์ความต้องการสุขภาพ การช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมทางสังคมของผู้สูงวัยศึกษาความต้องการและพฤติกรรมผู้สูงวัยผ่านการสำรวจเชิงปริมาณ และสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ วิเคราะห์ตลาด คู่แข่ง และปัจจัยสนับสนุนทางนโยบายด้วยการวิเคราะห์ SWOT และ Business Model Canvas พัฒนาแนวทางการบริการและผลิตภัณฑ์ต้นแบบ ทดลองใช้งานเชิงนำร่องกับกลุ่มผู้สูงวัย 3 ชุมชน ระยะเวลา 6 เดือน เก็บข้อมูลผลกระทบเชิงสุขภาพและความพึงพอใจประเมินความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจโดยการวิเคราะห์ต้นทุน ผลตอบแทน และรูปแบบรายได้หลากหลายช่องทาง ผลผลิตที่ได้รวมรายงานโมเดลธุรกิจ แผนการตลาด แพลตฟอร์มต้นแบบ คู่มือการให้บริการ และชุดข้อมูลเชิงพฤติกรรมผู้สูงวัย คือ กล้องเครื่องมือช่างสำหรับผู้สูงวัย และการเพาะต้นอ่อนข้าวสาลีสร้างรายได้ ผลลัพธ์เชิงปฏิบัติแสดงให้เห็นการเพิ่มการเข้าถึงบริการ การปรับปรุงคุณภาพชีวิต และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้สูงวัยขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ การทดลองนำร่องชี้ว่าระบบช่วยลดภาระผู้ดูแลและลดค่าใช้จ่ายทางสุขภาพระยะยาวในกลุ่มตัวอย่างเบื้องต้น ความสำเร็จเชิงพาณิชย์สามารถเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงวัยกลุ่มเป้าหมายระยะเวลา 3 เดือน เดือนละ 2,000 บาท คาดว่าจะขยายสู่ตลาดระดับจังหวัดและประเทศ โดยใช้เครือข่ายชุมชนและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นแกนหลัก โครงการสร้างประโยชน์ต่อสังคมด้วยการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพและลดความเปราะบางของผู้สูงวัย เชิงเศรษฐกิจช่วยกระตุ้นธุรกิจที่เกี่ยวข้อง สร้างงานท้องถิ่น และลดภาระระบบสาธารณสุขระยะยาว

คำสำคัญ : สังคมผู้สูงวัย, รูปแบบธุรกิจเชิงชุมชน, วิสาหกิจผู้สูงอายุ, ความคุ้มค่าทางเศรษฐกิจ, เศรษฐกิจสีเขียว

Abstract

This research studies and develops business models for commercialization to support an aging society. The main objectives are to design sustainable business models that address the health, assistance, and social participation needs of the elderly; to study the needs and behaviors of the elderly through quantitative surveys and qualitative interviews; to analyze the market, competitors, and policy factors using SWOT analysis and the Business Model Canvas; and to develop prototype service and product approaches. A pilot program was conducted with elderly individuals in three communities for a period of six months. Data on health impacts and satisfaction were collected, and economic feasibility was assessed through cost-benefit analysis and various revenue streams. The resulting output included a business model report, marketing plan, prototype platform, service manual, and a dataset on elderly behavior. These are toolkits for senior citizens and growing wheatgrass seedlings to generate income. Practical outcomes demonstrate significantly increased access to services, improved quality of life, and higher user satisfaction levels; Pilot trials indicate that the system reduces caregiver burden and long-term healthcare costs in the initial sample group. The developed business model proposes revenue streams through membership, payment-based services, and public-private partnerships. Commercial success can increase the income of the target senior citizen group by 2,000 baht per month for a period of 3 months. The commercial success is expected to expand to provincial and national markets, leveraging community networks and digital technology as core elements. The project benefits society by promoting quality of life and reducing vulnerability among the elderly, and economically stimulates related businesses, creates local jobs, and reduces the long-term burden on the healthcare system.

Keywords : Aging society, community-based business model, elderly micro-enterprise, economic feasibility, silver economy

บทนำ

สังคมไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว โดยสัดส่วนประชากรผู้ที่มีอายุสูงขึ้นส่งผลกระทบต่อโครงสร้างแรงงานและความต้องการบริการสาธารณสุข (United Nations, 2019). การเตรียมความพร้อมทั้งเชิงนโยบาย เทคโนโลยี และรูปแบบธุรกิจจึงจำเป็นเพื่อรองรับผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม (WHO, 2020) ผู้สูงอายุมักมีความต้องการด้านสุขภาพ โภชนาการ และการดูแลที่เฉพาะเจาะจง จึงต้องออกแบบผลิตภัณฑ์และบริการที่เป็นมิตรต่อข้อจำกัดทางกาย (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุช่วยเพิ่มความเป็นอยู่ที่ดีและลดภาระต่อระบบสวัสดิการ (OECD, 2021) รูปแบบธุรกิจที่ผสมผสานนวัตกรรม เทคโนโลยี และการออกแบบเพื่อผู้สูงอายุสามารถสร้างตลาดใหม่และเพิ่มโอกาสจ้างงานในชุมชน (WHO, 2020) งานวิจัยเชิงปฏิบัติที่ทดสอบผลิตภัณฑ์ต้นแบบในชุมชนให้ข้อมูลเชิงประจักษ์ด้านความเป็นไปได้ การยอมรับ และความยั่งยืนของธุรกิจ (United Nations, 2019) การวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงินควบคู่กับการประเมินผลทางสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดสินใจลงทุนและออกแบบนโยบาย (Drummond et al., 2005; OECD, 2021). ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนนวัตกรรมและการขยายผลเชิงสังคม (Brinkerhoff & Brinkerhoff, 2011) งานวิจัยด้านรูปแบบธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุจึงควรมุ่งทั้งการ

พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์และการสร้างระบบสนับสนุนเพื่อการขยายผลอย่างยั่งยืน (WHO, 2020; กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาและพัฒนา รูปแบบธุรกิจที่เหมาะสมกับสังคมผู้สูงอายุ เพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและขยายผลเชิงนโยบายต่อไป (United Nations, 2019).

วัตถุประสงค์การวิจัย

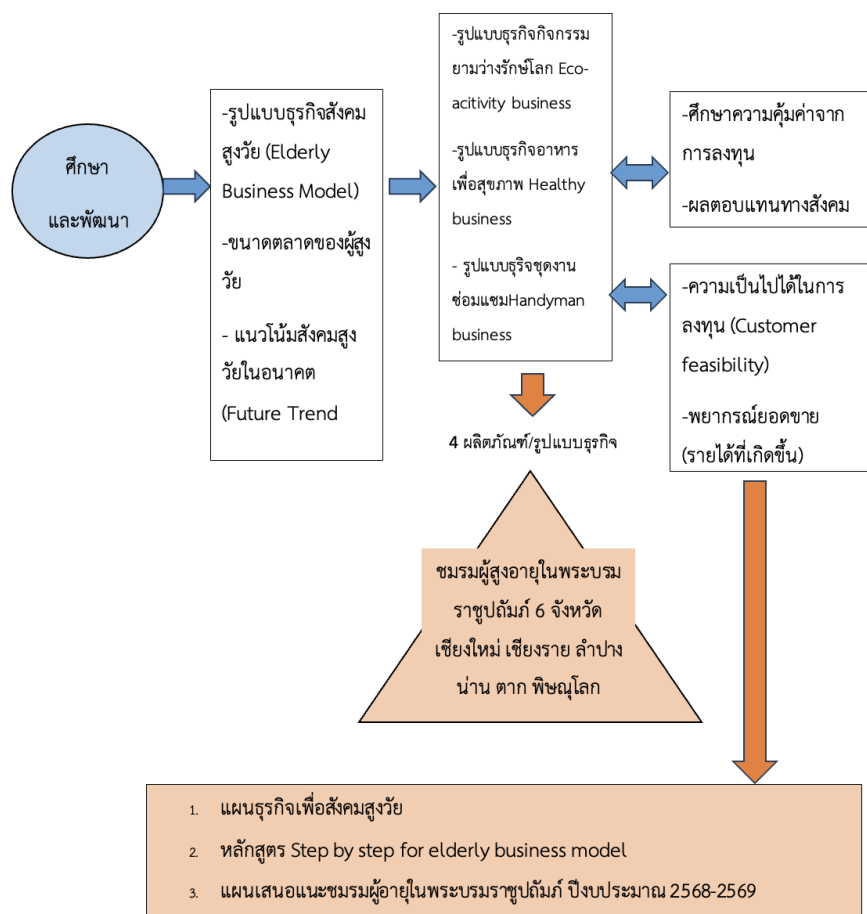
1. พัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบและแผนธุรกิจที่สามารถนำไปต่อยอดเชิงพาณิชย์
2. เพิ่มรายได้ให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุเป้าหมาย

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยและรายงานระดับสากลเป็นไปในทิศทางเดียวกันชี้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไปสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการวางแผนนโยบายสาธารณะและระบบสวัสดิการ (United Nations, 2019) WHO (2020) โดยมุ่งเน้นถึงการเตรียมความพร้อมต้องครอบคลุมทั้งการพัฒนาบริการสุขภาพที่เหมาะสมและการออกแบบสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาทางเศรษฐศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุช่วยลดภาระระบบสังคมและเพิ่มความยั่งยืนของรายได้ประชาชาติ (OECD, 2021) รวมถึงการประเมินความคุ้มค่าทางการเงินเป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดสินใจลงทุนในบริการและผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้เกณฑ์ NPV, IRR, BCR และ Payback (Drummond et al., 2005) ในบริบทประเทศไทยในปัจจุบันมีรายงานของกรมกิจการผู้สูงอายุ (2566) แสดงข้อมูลเชิงสถิติและความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุที่เน้นด้านสุขภาพ โภชนาการ และการมีส่วนร่วมทางสังคม งานวิจัยด้านนวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุได้อธิบายถึงการผสานเทคโนโลยีดิจิทัลและการออกแบบ โดยมุ่งเน้นผู้ช่วยยกระดับการเข้าถึงบริการและคุณภาพชีวิต (WHO, 2020) งานวรรณกรรมเกี่ยวกับโมเดลธุรกิจสังคมชี้ว่าการออกแบบ Business Model ที่รวมคุณค่าทางสังคมและมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มโอกาสความยั่งยืน (Brinkerhoff & Brinkerhoff, 2011) ที่สอดคล้องกับรายงานสหประชาชาติ (United Nations, 2019) เน้นการพัฒนานโยบายแบบบูรณาการทั้งด้านสุขภาพ การเงิน และการจ้างงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัย และ OECD (2021) ให้ความสำคัญกับการฝึกทักษะใหม่และการสร้างเส้นทางการทำงานที่ยืดหยุ่นสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเพิ่มการรวมตัวทางเศรษฐกิจ ที่มีงานประเมินโครงการด้านสุขภาพผู้สูงอายุพบว่า การคำนวณต้นทุน-ผลประโยชน์ต้องรวมมูลค่าทางสังคมที่ยากจะตีราคาเพื่อประเมินความคุ้มค่าอย่างแท้จริง (Drummond et al., 2005) และในปัจจุบันการศึกษากฎนิเทศที่อธิบายเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบให้เหมาะกับข้อจำกัดทางกายและความชอบด้านโภชนาการของผู้สูงอายุมีอัตราการยอมรับสูงกว่า (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) งานวิจัยด้านธุรกิจสุขภาพอธิบายกรณีตลาดผลิตภัณฑ์ออร์แกนิกและอาหารเพื่อสุขภาพเติบโตต่อเนื่อง ซึ่งเป็นโอกาสสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์ผู้สูงอายุ (WHO, 2020) ได้ระบุว่าการขยายผลเชิงนโยบายเน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ

ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนเพื่อเสริมความสามารถในการขยายผลเชิงสังคม (Brinkerhoff & Brinkerhoff, 2011) งานวิจัยเชิงปฏิบัติในระดับท้องถิ่นพบว่า การฝึกอบรมและถ่ายทอดทักษะช่วยเพิ่มความมั่นใจและการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ (OECD, 2021) ที่มีการวิเคราะห์ความอ่อนไหวทางการเงินช่วยประเมินความเสี่ยงและความคงทนของโครงการที่มุ่งตอบสนองผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในบริบทชุมชนขนาดเล็ก (Drummond et al., 2005) อีกทั้งเอกสารนโยบายไทยเน้นการส่งเสริมสิทธิและการเข้าถึงบริการของผู้สูงอายุ พร้อมเรียกร้องระบบข้อมูลที่ทันสมัยเพื่อการวางแผน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) ทำนุมีงานวิจัยกล่าวถึงความสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นการใช้งานง่าย ปลอดภัย และเป็นมิตรกับผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มการยอมรับและใช้จริง (WHO, 2020) การรวมมูลค่าทางสังคมในโมเดลธุรกิจช่วยสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนเข้าร่วมลงทุนและพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ (Brinkerhoff & Brinkerhoff, 2011) สรุปได้ว่าหลักฐานเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์สนับสนุนการพัฒนารูปแบบธุรกิจที่ผสมผสานมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน (United Nations, 2019; OECD, 2021)

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา

แผนภาพนี้แสดง กระบวนการวิจัยและพัฒนาโมเดลธุรกิจ ที่มุ่งเน้นการรองรับ สังคมผู้สูงอายุ ในอนาคต โดยมีการวิเคราะห์ตลาดและคัดกรองรูปแบบกิจการที่หลากหลาย เช่น ธุรกิจเชิงนิเวศ อาหารเพื่อสุขภาพ และงานซ่อมบำรุง เพื่อนำมาประเมินความคุ้มค่าทางการเงินและผลประโยชน์ทางสังคม โครงการนี้ กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานใน ชมรมผู้สูงอายุ 6 จังหวัดภาคเหนือ ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน โดยผลลัพธ์สุดท้ายที่คาดหวังคือ แผนธุรกิจและหลักสูตรการเรียนรู้แบบเป็น ขั้นตอน สำหรับใช้เป็นต้นแบบในการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนในช่วงปี 2568-2569 ข้อมูลทั้งหมดนี้สะท้อนถึงการเตรียมความพร้อมเชิงกลยุทธ์เพื่อขับเคลื่อน เศรษฐกิจสีเขียว ในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพสูงสุด

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods)

เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม สังเกตภาคสนาม) และเชิงปริมาณ (แบบสอบถามความพึงพอใจ การสำรวจตลาด)

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุในจังหวัดลำปาง (ชมรมผู้สูงอายุในพระบรมราชูปถัมภ์) ผู้ประกอบการ และ
หน่วยงานสนับสนุน

กิจกรรมวิจัยหลัก ศึกษาความต้องการ พัฒนาและทดสอบผลิตภัณฑ์ต้นแบบ (ต้นอ่อนข้าวสาลี และชุดเครื่องมือซ่อมสำหรับผู้สูงอายุ) การทดสอบโภชนาการและการยอมรับของผู้สูงอายุ การวิเคราะห์
ความคุ้มค่าทางการเงิน (ใช้เกณฑ์ Payback, NPV, IRR, BCR และ Sensitivity Analysis)

ผลการวิจัย และอภิปรายผลการวิจัย

รูปภาพที่ 2 รูปแบบธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุ

ที่มา นำผลการศึกษาประมวลผลใน Notebooklm เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2568

1. รูปแบบธุรกิจที่เหมาะสมมีลักษณะสำคัญ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ สร้างแหล่งรายได้เสริม ตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพ/สังคม/จิตใจ ใช้เทคโนโลยีอำนวยความสะดวก
2. ผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่พัฒนาและทดสอบ พบว่า ได้รูปแบบธุรกิจที่เหมาะสมจำนวน 2 รูปแบบดังนี้

2.1 รูปแบบธุรกิจชุดเพาะต้นอ่อนข้าวสาลี (Wheatgrass Seedling Kit) เป็นรูปแบบธุรกิจเชิงชุมชนแบบผสมที่เน้นด้านอาหารเพื่อสุขภาพ (Health-food) และวิสาหกิจขนาดจิ๋ว (Micro-enterprise) โดย

ให้ผู้สูงอายุเพาะต้นอ่อนที่บ้านเพื่อแปรรูปเป็นน้ำคั้นขายให้กับร้านอาหารสุขภาพหรือคนในชุมชน รูปแบบธุรกิจนี้สามารถสร้างรายได้สุทธิประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน และมีระยะเวลาคืนทุนสั้นเพียงประมาณ 1 เดือน

2.2 รูปแบบธุรกิจชุดเครื่องมือช่างสำหรับผู้สูงอายุ (Elderly Tool Kit) เป็นรูปแบบที่เน้นการบริการตนเอง (Self-service) โดยออกแบบเครื่องมือให้มีน้ำหนักเบาและใช้งานง่ายเหมาะกับข้อจำกัดทางกายของผู้สูงวัย รูปแบบนี้มุ่งเน้นการลดภาระค่าใช้จ่ายในการจ้างช่างซ่อมบำรุงบ้าน ลดการพึ่งพาผู้อื่น และสร้างความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง

3. การวิเคราะห์ความคุ้มค่า

- ต้นทุนเริ่มต้นประมาณ 700 บาท ต้นทุนดำเนินงานต่อเดือน 1,000 บาท

รายได้ประมาณ 3,000 บาท/เดือน ทำกำไรสุทธิ ~2,000 บาท/เดือน ระยะเวลาคืนทุนยกตัวอย่าง ~1 เดือน

4.การถ่ายทอดความรู้ มีการฝึกอบรมผู้สูงอายุ ออกร้านในงานผู้สูงวัยประจำจังหวัด การจัดตั้งแปลงปลูก และการติดตามผล

รูปภาพที่ 3 ถ่ายทอดอาชีพปลูกต้นอ่อนข้าวสาลีสร้างรายได้

ร่วมจัดนิทรรศการและสาธิตถ่ายทอดนวัตกรรมอาหารเพื่อสุขภาพ ต้นอ่อนข้าวสาลีคั้นน้ำ ณ กาดนั่งก้อม สวนสาธารณะหนองกระติง (โซนน้ำตกจำลอง ลานกิจกรรมรูปปั้นกระติง) การถ่ายทอดนวัตกรรมดังกล่าว เป็นหนึ่งในพันธกิจของมหาวิทยาลัยด้านการวิจัยและบริการวิชาการสู่ชุมชน และเป็นไปตามวิสัยทัศน์ของหน่วยฯ ที่มุ่งยกระดับการเกษตรของประเทศไทยด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ในการเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ นอกจากการสาธิตนวัตกรรมอาหารเพื่อสุขภาพแล้ว

ทางหน่วยวิจัยฯ ได้ร่วมจัดนิทรรศการและแจกชุดเพาะต้นอ่อนข้าวสาลีซึ่งเป็นพันธุ์ล้ำปาง ที่พัฒนาโดยนักวิจัย สถาบันวิจัยเทคโนโลยีการเกษตร มทร.ล้านนา แก่ผู้สนใจนำไปต่อยอดอาชีพเพื่อสร้างรายได้
อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อแรกโดยระบุรูปแบบธุรกิจที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและตอบโจทย์ความต้องการด้านสุขภาพและรายได้ (Rowe & Kahn, 1997) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบ เช่น ชุดเพาะต้นอ่อนข้าวสาลีและชุดเครื่องมือซ่อม ช่วยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติและสร้างรายได้เสริมตามกรอบ WHO (2002, 2020) ผลลัพธ์ยืนยันว่านวัตกรรมเชิงออกแบบที่คำนึงถึงข้อจำกัดทางกายเพิ่มการยอมรับของผู้ใช้ในชุมชน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2566) ในส่วนการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงินพบว่าผลิตภัณฑ์ต้นแบบมีศักยภาพสร้างรายได้และคืนทุนได้เร็ว ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประเมินของ Drummond et al. (2005) อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงด้านตลาดและต้นทุนผันผวนจำเป็นต้องนำ Sensitivity Analysis มาประกอบการตัดสินใจเพื่อความยั่งยืนของธุรกิจการสร้างทักษะและการฝึกอบรมแก่ผู้สูงอายุเพิ่มความสามารถด้านผลิตและการขาย ตรงกับข้อเสนอของ OECD (2021) ในการพัฒนาทักษะใหม่ รวมถึงความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาเป็นปัจจัยในการขยายผลเชิงพาณิชย์และสังคมตามแนวทาง Brinkerhoff & Brinkerhoff (2011) การวิเคราะห์เชิงนโยบาย ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของรูปแบบธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุมิได้ขึ้นอยู่กับกรอบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมเชิงนโยบายที่เอื้อต่อการขยายผลในระยะยาว สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของ WHO (2020) ที่เสนอว่าการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยต้องบูรณาการทั้งมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมไปพร้อมกัน มิใช่การแก้ปัญหาแยกส่วน ในกรณีของงานวิจัยนี้ แม้ผลิตภัณฑ์ต้นแบบทั้งสองชุดจะแสดงศักยภาพเชิงพาณิชย์และการยอมรับของผู้ใช้ในระดับชุมชน แต่ข้อจำกัดด้านช่องทางการตลาดและการจัดจำหน่ายที่พบสะท้อนว่านโยบายระดับจุลภาค (การฝึกอบรม การสนับสนุนเงินทุนเริ่มต้น) ยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีนโยบายระดับมหภาคร่วมด้วย

ในเชิงโครงสร้าง งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นความจำเป็นของนโยบายอย่างน้อย 3 ระดับที่ต้องเชื่อมโยงกัน ได้แก่ ระดับชาติ การกำหนดกรอบสิทธิประโยชน์ทางภาษีและเงินทุนหมุนเวียนสำหรับวิสาหกิจผู้สูงอายุ ตลอดจนมาตรฐานความปลอดภัยด้านอาหารและผลิตภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคกลุ่มนี้โดยเฉพาะ ซึ่งยังไม่ปรากฏอย่างเป็นระบบในบริบทไทยตามที่กรมกิจการผู้สูงอายุ (2566) ระดับจังหวัดหรือท้องถิ่น การสร้างกลไกเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนให้เป็นความร่วมมือถาวรมากกว่าลักษณะโครงการชั่วคราว ตามแนวคิด public-private partnership ของ Brinkerhoff & Brinkerhoff (2011) และระดับชุมชน นโยบายที่ส่งเสริมบทบาทของชมรมผู้สูงอายุให้ทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนและติดตามผลด้วยตนเองหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย ซึ่งจะช่วยลดการพึ่งพาทีมวิจัยและเพิ่มความยั่งยืนของโมเดล

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนถึงประเด็นเชิงนโยบายด้านการฝึกทักษะ (reskilling) ตามข้อเสนอของ OECD (2021) ที่ระบุว่า การเพิ่มการรวมตัวทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุต้องอาศัยเส้นทางการทำงานที่ยืดหยุ่นและการฝึกอบรมต่อเนื่อง มิใช่การถ่ายทอดความรู้เพียงครั้งเดียว ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับแรงงานและสวัสดิการควรพิจารณาบรรจุโมเดลลักษณะนี้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจสีเงิน (Silver Economy) ระดับจังหวัด เพื่อให้มีงบประมาณและกลไกติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

ผลกระทบระยะยาวเมื่อพิจารณาผลกระทบในระยะยาวเกินกว่ากรอบเวลา 6 เดือนของการทดลอง นำร่อง งานวิจัยนี้มีนัยสำคัญในหลายมิติ ด้านเศรษฐกิจ รายได้เสริมประมาณ 2,000 บาทต่อเดือนที่เกิดขึ้นในกลุ่มตัวอย่าง แม้เป็นตัวเลขระดับครัวเรือน แต่หากขยายผลในระดับจังหวัดหรือประเทศตามเป้าหมายที่ระบุในกรอบแนวคิดการวิจัย จะมีนัยต่อการเพิ่มความมั่นคงทางรายได้ของประชากรสูงอายุในภาพรวม และมีศักยภาพในการกระตุ้นธุรกิจต่อเนื่อง (อาหารเพื่อสุขภาพ ธุรกิจซ่อมบำรุง) ตามที่ระบุในบทคัดย่อ อย่างไรก็ตาม ความยั่งยืนของรายได้ในระยะยาวยังมีความไม่แน่นอน เนื่องจากยังไม่มี การวิเคราะห์ความอ่อนไหวทางการเงิน (Sensitivity Analysis) อย่างเต็มรูปแบบตามหลักการของ Drummond et al. (2005) จึงยังไม่สามารถยืนยันได้ว่าโมเดลจะทนทานต่อความผันผวนของราคาวัตถุดิบ ต้นทุนขนส่ง หรือการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ตลาดในระยะ 3-5 ปีข้างหน้าหรือไม่ ด้านสุขภาพ ผลลัพธ์เบื้องต้นที่พบว่าระบบช่วยลดภาระผู้ดูแลและลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพในกลุ่มตัวอย่างสอดคล้องกับแนวคิด Active Ageing ของ WHO (2002) ที่เน้นว่า การมีส่วนร่วมทางกายและสังคมอย่างต่อเนื่องช่วยชะลอความเสื่อมถอยของสุขภาพผู้สูงอายุ หากผลลัพธ์นี้คงอยู่ในระยะยาว อาจนำไปสู่การลดภาระงบประมาณของระบบสาธารณสุขในระดับประเทศได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรมีการศึกษาติดตามผล (longitudinal study) เพื่อยืนยันความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจกับตัวชี้วัดสุขภาพในระยะ 2-3 ปี ด้านสังคม ในระยะยาว รูปแบบธุรกิจที่พัฒนาคุณค่าทางสังคมเข้ากับมูลค่าทางเศรษฐกิจ ตามแนวคิดของ Brinkerhoff & Brinkerhoff (2011) มีศักยภาพในการลดความเปราะบางทางสังคมของ ผู้สูงอายุ ทั้งในมิติของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (self-esteem) ความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ และการลดการพึ่งพาครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Successful Aging ของ Rowe & Kahn (1997) อย่างไรก็ตาม ผลกระทบเชิงสังคมในลักษณะนี้มักปรากฏผลชัดเจนก็ต่อเมื่อดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเกิน 1-2 ปีขึ้นไป การประเมินผลในกรอบเวลาเพียง 6 เดือนของงานวิจัยนี้จึงยังเป็นเพียงสัญญาณเบื้องต้น (early indicator) มิใช่ข้อสรุปที่ยืนยันผลกระทบเชิงโครงสร้างในระยะยาวได้อย่างสมบูรณ์ การขยายผลการวิจัยในระยะยาว จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายสามระดับดังกล่าวข้างต้น ควบคู่กับการติดตามประเมินผลเชิงเศรษฐศาสตร์และสุขภาพอย่างเป็นระบบ เพื่อยืนยันว่าโมเดลธุรกิจเพื่อผู้สูงอายุที่พัฒนาขึ้นสามารถเป็นกลไกที่ยั่งยืนในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสีเงินของประเทศไทยได้จริงในระยะยาว มิใช่เพียงผลสำเร็จของโครงการนำร่องระยะสั้น

ปัญหาที่พบคือข้อจำกัดด้านการเข้าถึงตลาดและช่องทางการจัดจำหน่ายที่ยังไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานปัญหาระบบนิเวศผู้สูงอายุในเอกสารนโยบาย (United Nations, 2019) การเชื่อมโยงระหว่างความต้องการโภชนาการผู้สูงอายุกับผลิตภัณฑ์ต้นอ่อนข้าวสาลีแสดงศักยภาพในการตอบโจทย์สุขภาพและสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ข้อจำกัดอีกประการคือการขยายผลไปยังบริบทอื่นจำเป็นต้องปรับโมเดลตามบริบทท้องถิ่นและวัฒนธรรมการบริโภคของแต่ละพื้นที่ และการผสานคุณค่าทางสังคมในโมเดลธุรกิจช่วยดึงดูดภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนและลดภาระงบประมาณภาครัฐ ดังนั้น การออกแบบนโยบายสนับสนุนการตลาด การให้เงินทุนหมุนเวียน นำไปสู่ข้อเสนอแนะให้เสริมการวิจัยติดตามผลระยะยาวในการประเมิน NPV, IRR และผลกระทบสังคมเพื่อยืนยันความคุ้มค่าและผลลัพธ์ทางสุขภาพที่มีการพัฒนารูปแบบธุรกิจที่ผสมผสานมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ และการร่วมมือเชิงนโยบายเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ การนำนโยบายที่สอดคล้องกับบทเรียนจากงานวิจัยนี้ไปปฏิบัติจะช่วยลดปัญหาทางสังคมและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุในระดับชุมชน

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและพัฒนารูปแบบธุรกิจที่ยั่งยืนรองรับสังคมผู้สูงวัย โดยเน้นมิติสุขภาพ การช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมทางสังคม ใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พร้อมทดลองนำร่องในชุมชนผู้สูงอายุ 3 แห่งเป็นเวลา 6 เดือน มีการวิเคราะห์บริบททางการตลาด นโยบาย และคู่แข่งด้วยวิธีการ SWOT และ Business Model Canvas เพื่อออกแบบข้อเสนอคุณค่าและช่องทางรายได้หลากหลาย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้นแบบสองชุด ได้แก่ 1.ชุดเพาะต้นอ่อนข้าวสาลีสำหรับปลูกและแปรรูปขาย และ 2.ชุดเครื่องมือชั่งน้ำหนักเบาสบายสำหรับผู้สูงอายุ ผลการทดลองแสดงการเพิ่มการเข้าถึงบริการ คุณภาพชีวิต และความพึงพอใจของผู้ใช้ในระดับมีนัยสำคัญ พร้อมลดภาระผู้ดูแลและลดค่าใช้จ่ายสุขภาพระยะยาวในกลุ่มตัวอย่างเบื้องต้น ในส่วนการวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงินระบุต้นทุนเริ่มต้นประมาณ 700 บาท ต้นทุนดำเนินงาน 1,000 บาทต่อเดือน และรายได้ประมาณ 3,000 บาทต่อเดือน ทำกำไรสุทธิโดยประมาณ 2,000 บาทต่อเดือน และคืนทุนในระยะเวลาสั้น ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยที่แสดงถึงกระบวนการจากการวิเคราะห์ตลาดไปสู่การพัฒนาแผนธุรกิจและหลักสูตรการเรียนรู้

รูปภาพของกิจกรรมถ่ายทอดความรู้และการเข้าถึงกลุ่มชุมชนเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการนำไปต่อยอดเป็นอาชีพ

ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษา

รูปแบบธุรกิจเชิงชุมชนแบบผสม (health-food + micro-enterprise + self-service tools) สามารถสร้างรายได้จริงและเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เช่น ต้นอ่อนข้าวสาลีเป็นผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่เหมาะสมกับข้อจำกัดทางร่างกายและโภชนาการของผู้สูงอายุ พร้อมให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าในบริบท

ชุมชนการออกแบบชุดเครื่องมือช่างสำหรับผู้สูงอายุช่วยลดต้นทุนการซ่อมและเพิ่มความภาคภูมิใจ อิสระของผู้สูงวัย

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

เชิงนโยบาย

ภาครัฐและหน่วยงานท้องถิ่นควรสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนและสิทธิประโยชน์ทางภาษีให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการสร้างรายได้ เพื่อลดอุปสรรคด้านต้นทุนเริ่มต้นในการประกอบอาชีพ

1. ควรผลักดันให้เกิดระบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานท้องถิ่น และภาคเอกชนอย่างเป็นทางการ เพื่อให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีและการเปิดตลาดเกิดความต่อเนื่อง ไม่จำกัดอยู่เพียงช่วงโครงการนำร่อง
2. ควรมีกดไกรรับรองมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหารสำหรับผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาโดยกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือเมื่อขยายสู่ตลาดวงกว้าง

เชิงปฏิบัติ

1. ขยายผลรูปแบบธุรกิจทั้งสองรูปแบบ (ชุดเพาะต้นอ่อนข้าวสาลี และชุดเครื่องมือช่างสำหรับผู้สูงอายุ) ไปสู่พื้นที่นำร่องอื่นนอกเหนือจากลำปาง เพื่อทดสอบว่าโมเดลสามารถปรับใช้ในบริบทที่แตกต่างกันได้จริงหรือไม่
2. ปรับปรุงการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้คำนึงถึงความปลอดภัยและความสะดวกในการใช้งานสำหรับผู้ที่มีข้อจำกัดทางกายมากขึ้น พร้อมพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับการจำหน่ายเชิงพาณิชย์
3. เสริมช่องทางการตลาดให้หลากหลายขึ้น ทั้งช่องทางออนไลน์ ตลาดสุขภาพ และร้านอาหาร เพื่อแก้ปัญหาการเข้าถึงตลาดที่งานวิจัยระบุว่ายังเป็นข้อจำกัดสำคัญ

เชิงวิชาการ

1. ควรมีการประเมินทางเศรษฐศาสตร์เพิ่มเติมในระยะยาว เพื่อยืนยันความคุ้มค่าของโมเดลธุรกิจเมื่อขยายกิจกรรมออกไป ไม่ใช่เพียงจากกลุ่มตัวอย่างนำร่องขนาดเล็ก
2. ควรศึกษาผลกระทบเชิงสุขภาพและสังคมในระยะยาวกว่าปัจจุบัน (มากกว่า 6 เดือน) เพื่อยืนยันความยั่งยืนของผลลัพธ์ด้านคุณภาพชีวิตและการลดภาระผู้ดูแล
3. แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ต่อไป
4. ขยายขนาดของกิจกรรมหรือโครงการเชิงพื้นที่ โดยการนำโมเดลธุรกิจทั้งสองรูปแบบไปทดลองใช้ในชมรมผู้สูงอายุ 6 จังหวัดภาคเหนือตามเป้าหมายที่ระบุในกรอบแนวคิดการวิจัย โดยเก็บข้อมูลเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่เพื่อดูความแตกต่างเชิงวัฒนธรรมและพฤติกรรมผู้บริโภค
5. พัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ จัดทำคู่มือ/หลักสูตรฝึกอบรมที่เป็นขั้นตอนชัดเจน สามารถถ่ายทอดให้ชุมชนอื่นนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทีมวิจัยตลอดเวลา

6. เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสีเงิน (Silver Economy) ใช้ผลลัพธ์นี้เป็นต้นแบบในการออกแบบผลิตภัณฑ์/บริการอื่น ๆ สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อสนับสนุนนโยบายระดับจังหวัดและประเทศในการเตรียมพร้อมรองรับสังคมสูงวัย
7. ต่อยอดเชิงพาณิชย์อย่างเป็นระบบ เปรียบความร่วมมือกับร้านอาหารสุขภาพ ตลาดออร์แกนิก หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อสร้างช่องทางจำหน่ายที่มั่นคงกว่าการออกร้านตามงานนิทรรศการเพียงอย่างเดียว

ข้อจำกัดในการดำเนินงาน

1. ขนาดและระยะเวลาของกลุ่มตัวอย่าง การทดลองนำร่องดำเนินการเพียง 3 ชุมชน ระยะเวลา 6 เดือน ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการยืนยันความยั่งยืนของรายได้และผลกระทบเชิงสุขภาพในระยะยาว
2. บริบทเฉพาะพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างจำกัดอยู่ในจังหวัดลำปาง (ชมรมผู้สูงอายุในพระบรมราชูปถัมภ์) การขยายผลไปยังพื้นที่อื่นจำเป็นต้องปรับโมเดลตามบริบทวัฒนธรรมการบริโภคและสภาพเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ ผลลัพธ์จึงอาจไม่สามารถสรุปอ้างอิงในวงกว้างได้ทันที
3. ช่องทางการตลาดและการจัดจำหน่าย งานวิจัยระบุชัดเจนว่าการเข้าถึงตลาดและช่องทางจำหน่ายยังไม่เพียงพอ ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อความสำเร็จเชิงพาณิชย์เมื่อขยายกิจกรรมหรือโครงการ
4. ความผันผวนของต้นทุนและตลาด การวิเคราะห์ความคุ้มค่าทางการเงินอ้างอิงจากสถานการณ์นำร่อง ทำให้การประเมินความเสี่ยงด้านต้นทุนและราคาตลาดในระยะยาวยังมีความไม่แน่นอน
5. การรับรองมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์อาหาร (น้ำคั้นดื่มอ่อนข้าวสาลี) ยังไม่ได้กล่าวถึงการขอรับรองมาตรฐานความปลอดภัยทางอาหารอย่างเป็นทางการ ซึ่งจำเป็นก่อนจำหน่ายเชิงพาณิชย์ในวงกว้าง
6. ข้อจำกัดด้านทรัพยากรงานวิจัย โครงการพึ่งพาทีมวิจัยและมหาวิทยาลัยเป็นหลักในการฝึกอบรมและติดตามผล หากไม่มีกลไกสนับสนุนต่อเนื่องจากภาครัฐ/เอกชน ความยั่งยืนของโมเดลหลังสิ้นสุดโครงการวิจัยอาจไม่แน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวง/หน่วยงานไทย (กรมกิจการผู้สูงอายุ). (2566). รายงาน/สถิติสถานการณ์ผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรมกิจการผู้สูงอายุ. (เอกสารฉบับที่อ้างอิงในงานวิจัย; หากเผยแพร่เป็น PDF ให้แนบ URL หากมี)
- ปรีดี นุกุลสมปรารถนา. (2563). อธิบายวิธีการทำ Digital Marketing แบบง่าย ๆ (ออนไลน์). สืบค้นจาก <https://www.popticles.com/marketing/digital-marketing-technique/>

- Brinkerhoff, D. W., & Brinkerhoff, J. M. (2011). Public–private partnerships: Perspectives on purposes, publicness, and good governance. *Public Administration and Development*, 31(1), 2–14. <https://doi.org/10.1002/pad.598>
- Drummond, M. F., Sculpher, M. J., Torrance, G. W., O'Brien, B. J., & Stoddart, G. L. (2005). *Methods for the economic evaluation of health care programmes* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Rowe, J. W., & Kahn, R. L. (1997). Successful aging. *The Gerontologist*, 37(4), 433–440. <https://doi.org/10.1093/geront/37.4.433>
- World Health Organization. (2002). Active ageing: A policy framework. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/67215>
- World Health Organization. (2020). Decade of Healthy Ageing 2020–2030: Baseline report. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240017900>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2021). Working better with age. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/1d1ef7b9-en>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2019). World population prospects 2019: Highlights. United Nations. https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf